

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Тәуекелді ерте анықтау - оқу сапасын сақтаудың шарты: мектепшілік бақылауды жаңғырту тәжірибесі

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.01.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/186529/>**Жораева Аягул Кыдыралиевна**

Астана қаласы М.Жұмабаев атындағы №65 мектеп-гимназиясы
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары

Астана қаласы білім беру ұйымдарында оқу сапасын басқару соңғы жылдары айқын өзгеріске ұшырап отыр: мектепшілік бақылау тек жоспарлы тексеріс пен құжат қараумен шектелмей, нақты деректерге сүйенген басқарушылық шешім қабылдаудың өзегіне айналуы тиіс. Мен, мектепшілік бақылау жоспарына жауапты директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары ретінде, жыл сайынғы ішкі оқу-тәрбие жұмыстарына талдау жүргізу барысында бір мәселеге үнемі көз жеткіземін: бақылаудың нәтижелілігі оның «көлемінде» емес, дәлдігі мен мақсаттылығында. Яғни қай сыныпта, қай пәнде, қандай оқу мақсатында тәуекел жоғары екенін дерекпен дәл анықтай алмасақ, бақылау да, әдістемелік қолдау да шашыраңқы болып қалады.

Астана қаласының М.Жұмабаев атындағы №65 мектеп-гимназиясы - ауқымды контингенті бар білім беру ұйымы. Мектепте шамамен 3500 оқушы білім алады, оның ішінде 300-ге жуық ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар бар. Бұл көрсеткіш мектептегі оқу сапасын басқаруда инклюзивті тәсілді, деректерді жіктеп талдауды және ресурсты әділ әрі тиімді бөлуді талап етеді. Үлкен мектеп жағдайында «жалпы бақылау жоспары» көптеген үрдісті қамтығандай көрінгенімен, нақты тәуекел аймақтарын дәл анықтамаса, басқарушылық шешімнің әсері төмен болады. Сондықтан мектепшілік бақылауды тәуекелге негізделген жоспарлау арқылы ұйымдастыру - біз үшін басқарудың ең тиімді бағытының бірі.

Мектеп тәжірибесінде жиі кездесетін қиындық - бақылау жоспарының «жалпы сипатта» құрылуы: бірдей форматтағы сабаққа қатысу, құжат тексеру, жалпы мониторингтер жыл сайын қайталанғанымен, нақты «неге дәл осы пән? неге дәл осы

сынып? неліктен осы оқу мақсаты?» деген сұраққа жауап беретін деректік негіз әлсіз болуы мүмкін. Мұндай жағдайда әдістемелік қолдау да нүктеленбейді: коучингтер мен семинарлар өткізіледі, бірақ дәл қандай олқылықты жоюға бағытталғаны анық болмай қалады. Ал оқу нәтижесінің төмендеу себептері әрқашан тек мұғалім жұмысына ғана қатысты емес: қатысудың тұрақсыздығы, оқу мотивациясының төмендігі, бағалау рәсіміндегі олқылықтар, БЖБ/ТЖБ тапсырмаларының оқу мақсатымен сәйкессіздігі, сондай-ақ ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға арналған бейімдеу жұмыстарының жеткіліксіздігі сияқты факторлар кешені әсер етеді.

Осы тұрғыдан алғанда, тәуекелге негізделген жоспарлау бізге «дерек → тәуекел → басымдық → жоспар → қолдау → қайта мониторинг» логикасымен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Ең алдымен, оқу жылының басында және әр тоқсан аяқталған сайын негізгі деректер жинақталады: үлгерім көрсеткіштері (тоқсандық/жылдық қорытынды), қатысу динамикасы, БЖБ/ТЖБ нәтижелері, оқу мақсаттары бойынша әлсіз тұстар, пәндік бірлестіктердің талдауы, сынып жетекшілердің әлеуметтік-педагогикалық мәліметтері. Бұл деректер бір ғана жиынтық есеп ретінде емес, міндетті түрде сынып, пән, параллель және білім алушылар санаты (ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар, үлгерімі төмен, жиі себепсіз қалатын, көшбасшы оқушылар) бойынша жіктеліп қарастырылады. Себебі 3500 оқушысы бар мектепте орташа көрсеткіш шынайы жағдайды «жасырып» жіберуі мүмкін: жалпы мектеп бойынша білім сапасы қалыпты көрінгенімен, нақты бір параллельде немесе бір пәнде тәуекел өте жоғары болуы ықтимал.

Тәуекел аймақтарын анықтаудың басты шарты – индикаторлар мен шекті мәндерді алдын ала белгілеу. Мысалы, қатысу бойынша тұрақты тәуекел – белгілі бір кезеңде себепсіз қалулардың көбеюі; үлгерім бойынша тәуекел – «қанағаттанарлық» деңгейіндегі білім алушылар үлесінің өсуі немесе пәндік динамиканың төмендеуі; бағалау бойынша тәуекел – БЖБ/ТЖБ нәтижелерінде бір оқу мақсатының жүйелі түрде меңгерілмеуі, жоғары және төмен нәтиже арасындағы алшақтықтың артуы. Осындай критерийлер тәуекелді «сезіммен» емес, нақты дерекпен өлшеуге мүмкіндік береді. Нәтижесінде пән-сынып-оқушы деңгейінде тәуекел картасы жасалып, мектепшілік бақылаудың басым бағыттары нақтыланады.

№65 мектеп-гимназиясы жағдайында ерекше білім беруді қажет ететін 300-ге жуық оқушының болуы тәуекелді бағалауда қосымша өлшемдерді талап етеді. Бұл жерде негізгі мәселе «төмен нәтиже» фактісін тіркеу емес, оның себебін дәл анықтау: оқу тапсырмасының бейімделуі жүргізілді ме, бағалау критерийлері қолжетімді болды ма, оқу материалының ұсынылу форматы оқушы қажеттілігіне сәйкес пе, педагогтің саралау жұмысы қандай деңгейде? Сондықтан тәуекелге негізделген жоспарлауда инклюзивті компонент жеке бағыт ретінде қаралады: бақылаудың бір бөлігі ретінде қолдау қызметінің жұмысы, педагогтердің саралау/бейімдеу тәжірибесі, жеке оқу маршрутының

орындалуы және ата-анамен байланыс сапасы да дерек арқылы талданады. Бұл тәсіл «бақылау = тексеру» емес, «бақылау = қолдау мен сапаны басқару» қағидасын күшейтеді.

Дерекке сүйенген тәуекел картасы дайын болғаннан кейін бақылау нысандары да нақтылайды. Мысалы, егер тәуекел көзі бағалау сапасына байланысты болса, онда басты бақылау нысаны сабаққа қатысу емес, БЖБ/ТЖБ тапсырмаларының оқу мақсаттарына сәйкестігі, дескрипторлардың нақтылығы, кері байланыстың сапасы, модерация жүргізілуі болады. Ал егер тәуекел қатысуға байланысты болса, онда сынып жетекші жұмысы, әлеуметтік-психологиялық қолдау, ата-анамен серіктестік және оқушының мектепке бейімделуі назарға алынады. Егер тәуекел оқу мақсаттарының меңгерілмеуінен туындаса, онда сабақтағы саралау, тапсырма деңгейлері, қалыптастырушы бағалау арқылы дер кезінде түзету жүргізу, қысқа мерзімді жоспарлардың мақсатқа сай болуы қарастырылады. Осылайша бақылау шаралары «көп болсын» емес, «дәл болсын» қағидатымен құрылады.

Тәуекелге негізделген жоспарлау мектепшілік бақылаудың келесі маңызды компонентін күшейтеді: әдістемелік қолдау пакетін дерекке сүйеніп жоспарлау. Егер тәуекел аймағы анықталса, оған сәйкес интервенциялар белгіленеді: коучинг, тәлімгерлік, Lesson Study, ортақ тапсырма банкін құрастыру, бірлескен жоспарлау, бағалау құралдарын жетілдіру, оқытудағы саралау бойынша практикум, педагогке жеке кері байланыс. Мұнда әрбір әрекет өлшенетін көрсеткішпен бекітіледі (KPI): мысалы, әлсіз оқу мақсаттары бойынша келесі тоқсандағы ілгерілеу, қатысу тұрақтылығының артуы, төмен нәтиже көрсететін оқушылар үлесінің азаюы, бейімделген тапсырма үлесінің көбеюі, модерация қорытындысындағы сәйкессіздіктердің төмендеуі. Ең бастысы – қабылданған шешімнің әсері міндетті түрде қайта мониторинг арқылы тексеріліп, келесі жоспарлау цикліне енгізіледі.

Осы басқарушылық тәсілдің практикалық құндылығы – мектеп көлемі үлкен болған сайын оның тиімділігі арта түседі. Себебі 3500 оқушысы бар мектепте ресурстарды (уақыт, кадрлық қолдау, әдістемелік жұмыс) дәл бағыттау өте маңызды. Тәуекелге негізделген жоспарлау арқылы біз бақылау жоспарын нақтылаймыз, қолдауды нүктелейміз, нәтижені өлшейміз және келесі оқу жылындағы басымдықтарды дерекпен дәл белгілейміз. Бұл мектепшілік бақылауды «жоспар үшін жоспар» деңгейінен шығарып, оқу сапасын басқарудың нақты құралына айналдырады.

Қорытындылай келе, «Тәуекелге негізделген жоспарлау: проблемалық аймақтарды дерекпен анықтау» тақырыбындағы әдістемелік нұсқаулық – директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарына мектепшілік бақылауды жаңа сапалық деңгейде ұйымдастыруға мүмкіндік беретін басқарушылық модель. Ол оқу жылы сайынғы талдауды жүйелеп, тәуекел аймақтарын дәл анықтауға, бақылау мен қолдауды басым тәуекелге бағыттауға және қабылданған шешімдердің тиімділігін қайта мониторинг

арқылы дәлелдеуге жағдай жасайды. №65 мектеп-гимназиясы сияқты ірі, инклюзивті контингенті жоғары мектепте бұл тәсіл оқу сапасын тұрақты арттырудың, ресурсты тиімді бөлудің және әр баланың оқу жетістігін қолдаудың нақты жолы болып табылады.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.